

NAUČNI PROJEKAT O JELENSKOJ DIVLJAČI

PREDSTOJI NASELJAVANJE JELENA U CENTRALNOJ SRBIJI

Jelenska divljač je prirodno rasprostranjena i od davnina prisutna na našim prostorima. Ona se opravdano ubraja među naše vrednije vrste krupne divljači od velike biološke, ali i u okvirima lovne privrede i ekonomske vrednosti, kako za lov tako i za produkciju mesa.

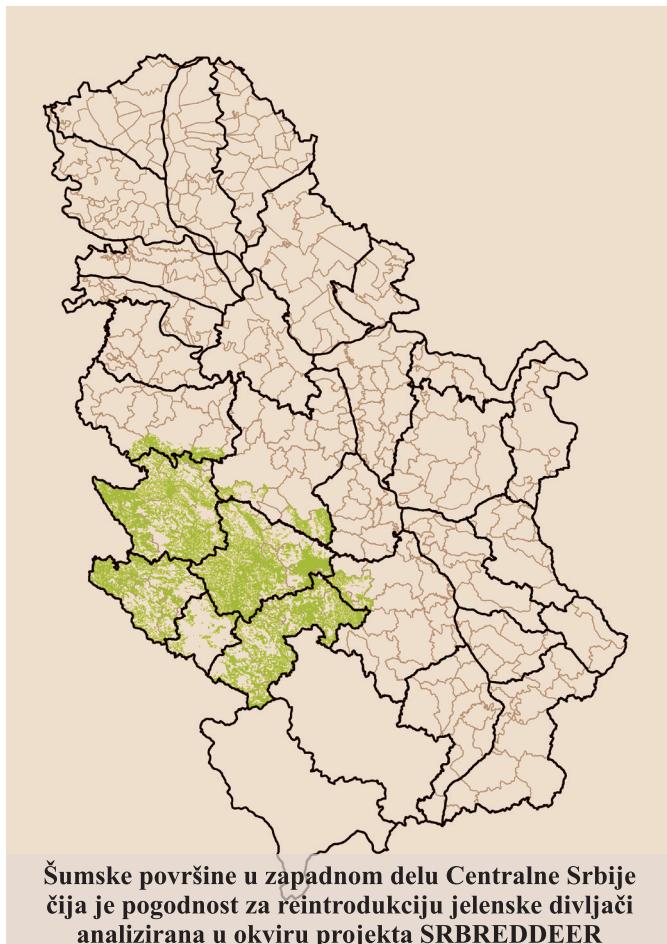

Sadašnje stanje jelenske divljači je povoljno jedino u Vojvodini, tačnije u lovištima posebne namene kojima gazduju JP „Vojvodinašume“ i JP „Nacionalni park Fruška gora“. Suprotno tome, južno od Save i Dunava, u mnogobrojnim šumskim predelima u Centralnoj Srbiji, njeno stanje je odavno zabrinjavajuće i uveliko zaostaje iza prirodnih potencijala staništa, ili je čak jelenska divljač u potpunosti istrebljena (iščezla).

Uništenje jelenske divljači u Srbiji nastaje u 18. veku, prvenstveno sečom i krčeњem šuma, i zbog masovnih lovova radi vojnih vežbi i priprema koje su Turci vršili. U periodu austrijske vladavine u Srbiji (1718-1739) primenjivan je tzv. „jelenski desetak“ (ostatak dažbina naturalne privrede), dok je u 19. veku preostalo obilje jelenske divljači iskoristio Miša Anastasijević radi izvoza mesa i rogovlja u Austriju, što je ubrzalo njeno istrebljenje na području istočne Srbije.

U oktobru 2016. godine, pokrenut je višegodišnji naučni projekat „Istraživanje uzroka i posledica nestajanja jelenske divljači u Centralnoj Srbiji, definisanje površina pogodnih za reintrodukciju (naseljavanje) i mera za unapređenje procesa reintrodukcije – I faza“ (akronim projekta je SRBREDDEER). Projekat finansira Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede - Uprava za šume (Budžetski fond za razvoj lovstva), dok projekat podržavaju „Swarovski Optik“, Lovački savez Srbije, Lovački savez Centralne Srbije, Geografski institut „Jovan Cvijić“ SANU i Šumarska škola Kraljevo. Opšti cilj projekta je unapređenje sadašnjeg pristupa planiranju i organizaciji gazdovanja šumama i lovištima u Srbiji, sa naglaskom na populacije jelenske divljači i njihova staništa. Detaljnije informacije o projektu mogu

**Šumske površine u zapadnom delu Centralne Srbije
čija je pogodnost za reintrodukciju jelenske divljači
analizirana u okviru projekta SRBREDDEER**

evropskog kontinenta. U dosadašnjem periodu objavljena je monografska publikacija o jelenskoj divljači u Srbiji, kao i afirmativni tekstovi o projektu u revijama „Lovec“, „Zov“, „Lovac“, „Kalibar“, „Lorist“ i „Predator“. Pored toga, snimljeni su mnogobrojni TV prilozi u cilju promocije projekta i popularizacije jelenske divljači, koji su u okviru emisije „Upoznajte lovstvo“ emitovani na kanalu LR (Lov i ribolov).

Utvrđeno je da opšta ocena stanja jelenske divljači u našoj zemlji nije povoljna, što traje duži period, od vremena kada su mnogobrojne prirodne populacije proređene ili istrebljene širom Srbije. Potpuna zabrana lova na jelensku divljač (Naredba iz 1840, Uredba o lovnu iz 1853, Zakon o lovnu iz 1898.) nije pomogla da se ona zaštiti i sačuva južno od Save i Dunava, jer nisu bile preduzete i druge adekvatne mere za uklanjanje (ili redukciju na zadovoljavajući nivo) glavnih uzroka istrebljenja.

Sinonim za uspešan rezultat jeste naseljavanje jelenske divljači na području istočne Srbije (Deli Jovan, Severni i Južni Kučaj), ili na području Nacionalnog parka „Fruška gora“, gde novonastale populacije jelenske divljači omogućuju plansko

se pogledati na veb-stranici www.srbreddeer.sfb.bg.ac.rs, koja se redovno ažurira, odnosno dopunjuje sa novim sadržajima kao što su vesti i informacije vezane za projekt i prezentacije sa stručnih radionica.

Glavni očekivani efekti projekta SRBREDDEER su povećanje brojnosti jelenske divljači u Centralnoj Srbiji i poboljšanje vrednosti trofeja, potom uspostavljanje efikasnijeg sistema monitoringa i gazzdovanja populacijama jelenske divljači i njihovim staništima u Srbiji, kao i unapređenje značajnijih funkcija šuma. Važni ciljevi projekta su informisanje i dodatna edukacija lovnih radnika i šire javnosti o značaju jelenske divljači kao najcenjenije vrste krupne divljači na tlu

i racionalno lovno gazdovanje. Pored toga, neophodno je da se ubrza i poboljša proces spontanog naseljavanja jelenske divljači u pojedine pogranične oblasti iz lovišta susednih zemalja (Bugarske i Rumunije), prvenstveno u pogledu sprečavanja i suzbijanja progona i uznemiravanja novo pridošle jelenske divljači u naša lovišta.

Utvrđeno je da jedan od osnovnih uzroka nestajanja i ugrožavanja populacija jelenske divljači na našim prostorima, kako od davnina tako i u sadašnje dobu, slično kao i u mnogobrojnim zemljama širom Evrope, predstavlja nezakonit lov, koji se kod nas uobičajeno naziva krivolov ili lovokrađa. Na drugom mestu, prema učestalosti, nalazi se gubitak ili degradacija staništa usled intenzifikacije poljoprivrede i urbanizacije.

U periodu 1965-2015. godina, prema zvaničnim statističkim podacima, registrovani godišnji ulov jelenske divljači u Centralnoj Srbiji kretao se ispod simboličnih 110 jedinki, a u šumskim lovištima Vojvodine u rasponu od 390 do 1.370 jedinki. U istom periodu, procenjena prolećna brojnost jelenske divljači u Centralnoj Srbiji povećana je za 965 jedinki ili više od četiri puta (220 jedinki u 1965. odnosno 1.185 jedinki u 2015.), dok se u Vojvodini kretala u rasponu od 2.300 do 4.340 jedinki.

Godišnji stepen korišćenja populacija jelenske divljači u Centralnoj Srbiji u odnosu na procenjeno prolećno brojno stanje iznosi u proseku oko 5%, a u Vojvodini oko 23%. Prema tome, evidentno je da su brojno stanje i godišnji ulov jelenske divljači u

Centralnoj Srbiji znatno manji u poređenju sa stanjem i korišćenjem jelenske divljači u Vojvodini, a naročito u poređenju sa nekim zemljama u okruženju (npr. Slovenija i Hrvatska).

Naša je gruba procena da je jelenska divljač u sadašnjem trenutku rasprostranjena na površini od oko 774.000 ha, što iznosi manje od 10% ukupne površine Srbije. Zahvaljujući naučnom projektu SRBREDDEER, po prvi put kod nas, izrađena je karta rasprostranjenja jelenske divljači korišćenjem GIS tehnologije. Pored toga, što je još važnije, izrađen je savremen i efikasan sistem praćenja prostorne distribucije i odstrela jelenske divljači u Srbiji.

U zapadnom delu Centralne Srbije izabrana je pilot oblast čija ukupna površina iznosi oko 1,3 milion hektara (slika 1). Ona obuhvata sledeća lovna područja: Zlatarsko (1.963 km²), Peštersko (1.058 km²), Tarsko-Zlatiborsko (3.121 km²), Raško-Kopaoničko (2.785 km²) i Golija-Čemerno-Goč (3.113 km²). Potom, prikupljeni su geografski podaci u vektorskom i rasterskom modelu za sledeće faktore: nadmorska visina, srednja godišnja temperatura vazduha, srednja godišnja suma padavina, učešće šuma, veličina najveće šumske površine, dužina ruba šume i učešće poljoprivrednih površina. Pogodnost za reintrodukciju jelenske divljači utvrdili smo na dva načina: 1) analizom strukture površina lovišta po vegetaciji i kulturama, i korišćenjem topografske karte razmere R=1:300.000; i 2) izradom stanišnog modela jelenske divljači za izabranu pilot oblast (tzv. „habitatno modeliranje“). Konačni prostorno eksplicitni stanišni model je pokazao da u analiziranoj pilot oblasti postoje najmanje četiri lokaliteta koja su vredna pažnje kao pogodne (odgovarajuće) površine za reintrodukciju jelenske divljači, a to su: šire područje Tare, Golija-Čemerno, Goč-Željin i šire područje Kopaonika.

Dosadašnji rezultati projekta SRBREDDEER pokazuju da je opravdano i neophodno da se pristupi procesu reintrodukcije jelenske divljaci u šumske komplekse u zapadnom delu Centralne Srbije, ukoliko ovom poslu priđemo smisljeno i organizovano, kao i sa dovoljno obezbeđenih materijalnih i finansijskih sredstava. Štaviše, izvanredna staništa za jelensku divljač obavezuju sve naše lovce i lovne radnike, institucije i lokalno stanovništvo ali i državne organe, da se jelenska divljač zaštitи i reintrodukuje (naseli) na sva pogodna staništa, čime bi kao društvo vratili dug prirodi.

Na kraju ali po važnosti na prvom mestu, potrebno je naglasiti da osnovni preduслов revitalizacije populacija jelenske divljači u Centralnoj Srbiji jeste kontinuirano suzbijanje nezakonitog lova i uvođenje adekvatne kaznene politike za počinioce.

Rukovodioč projekta SRBREDDEER

*dr Dragan Gačić, vanr. prof.
Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet*